

पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये किमान
आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत
धान/भरडधान्य खरेदीबाबत...

महाराष्ट्र शासन
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: खरेदी - २६२१/प्र.क्र.१३८/ ना.पु.२९
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक: ३० सप्टेंबर, २०२१.

वाचा :-

१. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, शासन निर्णय, क्र:खरेदी-१११५/
प्र.क्र.१७/ना.पु.२९, दि.१४.०१.२०१६.
२. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, शासन शुद्धिपत्रक, क्र:१०१४/२८/
प्र.क्र.१७/ना.पु.२९, दि.०३.११.२०१७.
३. विकेंद्रीत खरेदी योजनेतर्गत धान खरेदीबाबत राज्य शासनातर्फे केंद्र शासनाशी केलेला
सामंजस्य करार (MoU)
४. अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, पूरक शासन निर्णय क्र.खरेदी-१०२०/
प्र.क्र.१०४/ना.पु.२९ दि.१० नोव्हेंबर, २०२०.

प्रस्तावना :-

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही केंद्र शासनाची योजना असून शेतकऱ्यांना
हमी भावापेक्षा कमी किंमतीने (डिस्ट्रेस सेल) धान्य विकावे लागू नये, म्हणून ही योजना राबविण्यात
येते. त्यासाठी राज्य शासनाने नियुक्त केलेल्या अभिकर्ता संस्थांमार्फत (बिगर आदिवासी क्षेत्रात
महाराष्ट्र स्टेट को-ऑप. मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई व आदिवासी क्षेत्रात, महाराष्ट्र राज्य सहकारी
आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक) राज्यात **एफ.ए.क्यू. (Fair Average Quality)** दर्जाच्या धान
व भरडधान्याची खरेदी करण्यात येते. यापूर्वी हंगाम २०१६-१७ पर्यंत वरील योजनेतर्गत खरेदी
केलेल्या धानाची भरडाई खरेदी अभिकर्ता संस्थांमार्फत मिलर्सकडून करून घेऊन प्राप्त होणारा
सी.एम.आर. (Custom Milled Rice-कच्चा तांदूळ) भारतीय अन्न महामंडळाकडे (**Food
Corporation of India**) जमा करण्यात येत होता. केंद्र शासनाने “धान” खरेदीकरीता राज्यात
“विकेंद्रीत खरेदी योजना” (**Decentralized Procurement Scheme-DCPS**) लागू करणेबाबत
केलेली शिफारस विचारात घेऊन हंगाम २०१६-१७ पासून विकेंद्रीत खरेदी योजना संपूर्ण राज्यात
राबविण्याचा निर्णय राज्य शासनाने संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये घेतला आहे. त्यामुळे सदर
योजनेमध्ये तयार होणारा सी.एम.आर. राज्य शासनाने निर्धारित केलेल्या गोदामांमध्ये जमा
करण्यात येत आहे. त्यानुसार सन २०२१-२२ या हंगामामध्ये धान/ भरडधान्य खरेदीसाठी सूचना
निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये केंद्र शासनाने किमान आधारभूत किंमत खरेदी
योजनेतर्गत धान व भरडधान्याचे (ज्वारी, बाजरी, मका व रागी) किमान आधारभूत किंमती

(Minimum Support Price-MSP) जाहीर केल्या आहेत. याशिवाय आधारभूत किंमतीचा शेतकऱ्यांना लाभ होण्याच्या दृष्टीने व त्यांना हमी भावापेक्षा कमी किंमतीने (डीस्ट्रेस सेल) धान्य विकावे लागू नये, यासाठी राज्य स्तरावर नियंत्रण कक्ष उघडण्याच्या सूचना केंद्र शासनाने दिल्या आहेत. त्यानुसार, राज्यातील शेतकऱ्यांना किमान आधारभूत किंमतीचा लाभ मिळावा या हेतूने राज्यात खरेदी केंद्रे सुरु करण्याकरिता व त्याठिकाणी धानाची व ज्वारी, बाजरी, मका, रागी या भरडधान्याची खरेदी करण्यासाठी खालील प्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

१) खरेदी बाबत निर्णय:-

- १.१ संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यामध्ये केंद्र शासनाची "नोडल एजन्सी" म्हणून भारतीय अन्न महामंडळ (Food Corporation Of India) काम पाहील.
- १.२ भारतीय अन्न महामंडळाच्या समन्वयाने राज्य शासनाने कार्यवाही करावयाची असल्याने, दि महाराष्ट्र स्टेट को.ऑप.मार्केटिंग फेडरेशन लि., मुंबई व महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांनी राज्य शासनाचे मुख्य अभिकर्ता म्हणून काम पहावे. प्रत्यक्ष खरेदीची प्रक्रिया बिगर आदिवासी क्षेत्रात "दि महाराष्ट्र स्टेट को.ऑप.मार्केटिंग फेडरेशन लि., मुंबई " व आदिवासी क्षेत्रात " महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., नाशिक" या अभिकर्ता संस्थांमार्फत करण्यात यावी.
- १.३ ज्वारी, बाजरी, मका व रागी या भरड धान्याच्या खरेदीच्या स्तरापर्यंतच्या सर्व प्रकारच्या कार्यवाहीची जबाबदारी मुख्य अभिकर्ता संस्थांवर राहील.
- १.४ खरेदी केलेली ज्वारी, बाजरी मका व रागी हे भरड धान्य भारतीय अन्न महामंडळाच्या वतीने राज्य शासनाच्या गोदामामध्ये साठविण्यात यावे. राज्य शासनाच्या गोदामात सदर भरडधान्य साठवण्यापुर्वी संबंधित जिल्हाधिकारी/ जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी गुणवत्ता तपासणी करावी.
- १.५ ज्वारी, बाजरी मका व रागी या धान्याची एकदा खरेदी होवून शासकीय गोदामात ही भरड धान्ये दर्जा तपासणी व वजन करुन जमा केल्यानंतर, अशा धान्याची साठवणूक, सुस्थितीत ठेवणे, गरजेनुसार जिल्ह्यांतर्गत वाहतूक / धुरीकरण इत्यादी गोष्टींची जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी/जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची राहील.
- १.६ खरेदी झालेले धान (भात) खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी स्वतःच्या गोदामात किंवा आवश्यकतेनुसार भाड्याच्या गोदामात साठवणूक करुन त्याची भरडाई करावी. सदर भाड्याची गोदामे शासकीय गोदामापासून नजीकच्या अंतरावर असतील तसेच साठवणूक व वाहतूक करण्यास योग्य असतील याची खात्री अभिकर्ता संस्थांनी करावी. केंद्र शासनाने ठरविलेल्या विनिर्देशानुसार (उताऱ्यानुसार व इतर अटी व शर्तीनुसार) धान भरडाई करुन शासनाच्या/ जिल्हाधिकाऱ्यांचे निर्देशानुसार तांदूळ शासनाच्या (जिल्हा पुरवठा अधिकारी) यांच्या गोदामात जमा करावा. धान खरेदी केंद्रालगत साठवणूक, खरेदी केंद्र ते भरडाई केंद्रापर्यंतची वाहतूक,

सुरक्षितता, भरडाई व तांदूळ शासकीय गोदामात जमा करण्यापर्यंतची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. पणन हंगाम २०२१-२२ साठीचे विहित विनिर्देश (Uniform Specification) केंद्र शासनाकडून दिनांक २०.०९.२०२१ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झालेले आहेत. त्यानुसार पणन हंगाम २०२०-२१ करिता असलेले विनिर्देश पणन हंगाम २०२१-२२ करिता लागू राहतील असे केंद्र शासनाकडून कळविण्यात आले आहे. (परिशिष्ट V ते VIII)

२) अभिकर्ता नेमणूक:-

उपरोक्त निर्णयानुसार, राज्यात खालीलप्रमाणे :-

२.१ बिगर आदिवासी क्षेत्रात- खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये, किमान आधारभूत किंमत योजनेतर्गत धान/भरडधान्य खरेदी करण्याकरिता, महाराष्ट्र स्टेट को.ऑप.मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई (मार्केटिंग फेडरेशन) या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.

२.२ आदिवासी क्षेत्रामध्ये- खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत धान / भरड धान्याची खरेदी करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक (आदिवासी विकास महामंडळ) या अभिकर्ता संस्थेची या आदेशान्वये मुख्य अभिकर्ता म्हणून नेमणूक करण्यात येत आहे. सदर अभिकर्ता संस्थेने या क्षेत्रातील खरेदीची कार्यवाही विहित कालमर्यादेत करण्याची दक्षता घ्यावी.

३) आधारभूत किंमती, सर्वसाधारण गुणवत्ता व दर्जा:-

पीक		आधारभूत किंमत (रुपये)	शेतकऱ्यांना प्रत्यक्ष द्यावयाचा दर (रुपये)
धान/भात (एफ.ए.क्यू.)	अ) साधारण	१९४०	१९४०
	ब) "अ" दर्जा	१९६०	१९६०
भरडधान्य	ज्वारी (संकरित)	२७३८	२७३८
	ज्वारी (मालदांडी)	२७५८	२७५८
	बाजरी	२२५०	२२५०
	मका	१८७०	१८७०
	रागी	३३७७	३३७७

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेत केंद्र शासनाने विहित केलेल्या विनिर्देशात बसणारे FAQ दर्जाचे धान / भरडधान्य खरेदी करणे आवश्यक आहे. त्यानुसार अभिकर्ता संस्थांनी प्रशिक्षित ग्रेडर्सकडून तपासणीअंतीच धान/भरडधान्य खरेदी करावे. कमी दर्जाचे धान/भरडधान्य खरेदी झाल्यास व त्यामुळे काही आर्थिक तूट आल्यास किंवा अन्य कोणतीही समस्या उद्भवल्यास त्यासाठी अभिकर्ता संस्था पूर्णतः जबाबदार राहतील.

या धान/ भरडधान्याची दर्जात्मक तपासणी शासनाकडून (जिल्हा पुरवठा अधिकारी कार्यालयातील गुणवत्ता नियंत्रण प्रशिक्षित कर्मचारी) करण्यात येईल. दर्जा संबंधी खरेदी किंवा साठवणूकीच्या वेळी तपासणीमध्ये काही दोष आढळल्यास याबाबत अभिकर्ता संस्था संपूर्णपणे जबाबदार राहिल. तसेच यामध्ये प्रकरणपरत्वे सुधारणात्मक कार्यवाही अभिकर्ता संस्थेनेच करावयाची असून अशा कार्यवाहीमुळे झालेल्या नुकसानीस अभिकर्ता संस्था संपूर्णतः जबाबदार असतील.

४) आर्द्रता :-

पणन हंगाम २०२१-२२ करीता केंद्र शासनाने विहित केलेल्या प्रमाणापेक्षा जास्त आर्द्रता आढळल्यास धान/ भरडधान्य खरेदी करण्यात येऊ नये. कोणत्याही परिस्थितीत जास्त ओलसर किंवा बुरशीयुक्त धान/भरडधान्य खरेदी करू नये. भरडधान्य स्वच्छ व कोरडे असून ते विक्री योग्य (मार्केटेबल) असल्याची अभिकर्ता संस्थांनी खातरजमा करावी. विहित प्रमाणापेक्षा जास्त आर्द्रता असलेले धान / भरडधान्य खरेदी केल्यास अभिकर्ता संस्थांनी वेळीच संबंधितांवर उचित कारवाई करावी.

१) सर्वसाधारण अटी व शर्ती:-

५.१.खरेदी:-

- ५.१.१ कोविड-१९ चा प्रादुर्भाव रोखण्याच्या दृष्टीने धान खरेदीच्या वेळी सर्व खरेदी केंद्रावर सुरक्षितरित्या खरेदी होण्यासाठी सामाजिक अंतर (सोशल डिस्टन्सिंग), निर्जंतुकीकरण इत्यादी बाबींचे पालन होईल याबाबत दक्षता घेण्यात यावी.
- ५.१.२ मार्केटिंग फेडरेशन / आदिवासी विकास महामंडळ यांनी धान / भरडधान्य खरेदीची योजना त्वरीत कार्यान्वित करावी. त्यासाठी आवश्यक ठिकाणी खरेदी केंद्रे उघडणे, प्रशिक्षित कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती करणे, खरेदी केंद्रावर धान्य वाळविणे, स्वच्छ करणे तसेच धान्याची नासधूस होवू न देणे यासाठी व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे होण्यासाठी आवश्यक त्या मूलभूत सुविधा (चाळणी, पंखे, ताडपत्री, पॉलिथिन शिट्स वगैरेसारखी आवश्यक साधने, आवश्यक ती वजनमापे, आर्द्रता मापक यंत्रे (मॉईश्चर मीटर) बारदाना, सुतळी इत्यादी) खरेदी केंद्रावर उपलब्ध करून देण्याची खबरदारी दोन्ही खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी.
- ५.१.३ कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या अंतर्गत येणाऱ्या क्षेत्रामध्ये असणाऱ्या खरेदी केंद्रांमध्ये खरेदी केंद्रांवर धान्य वाळविणे, स्वच्छ करणे तसेच धान्याची नासधूस होवू न देणे यासाठी व खरेदी प्रक्रिया सुरळीतपणे होण्यासाठी आवश्यक त्या मूलभूत सुविधा (चाळणी, पंखे, ताडपत्री, पॉलिथिन शिट्स वगैरेसारखी आवश्यक साधने, आवश्यक ती वजनमापे, आर्द्रता मापक यंत्रे (मॉईश्चर मीटर) बारदाना, सुतळी इत्यादी) कृषी उत्पन्न बाजार समितीमार्फत उपलब्ध करून घेण्याची जबाबदारी दोन्ही खरेदी अभिकर्ता संस्थांची असेल.
- ५.१.४ खरेदी करावयाच्या धान/भरडधान्याच्या दर्जावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आवश्यक असलेली यंत्रसामुग्री (Image Analysis kit) व पुरेसे प्रशिक्षित ग्रेडर्स नेमण्याची संपूर्ण जबाबदारी मार्केटिंग फेडरेशन / आदिवासी विकास महामंडळ यांची राहिल, अशी व्यवस्था केल्याची खात्री संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी करावी. खरेदी अभिकर्त्यांनी एफ.ए.क्यू.

दर्जात न बसणाऱ्या धान/ भरडधान्याची म्हणजेच /धान, ज्वारी, बाजरी मका व रागी यांची खरेदी केली तर त्याची संपूर्ण जबाबदारी व येणाऱ्या नुकसानीची जबाबदारी ही सर्वस्वी खरेदी अभिकर्त्यावर राहिल. कमी दर्जाचे धान /भरडधान्य खरेदी करण्याचा प्रयत्न केल्यास अशा कर्मचाऱ्यांवर / ग्रेडर्सवर अभिकर्ता संस्थांनी दंडात्मक कारवाई करावी.

५.१.५ आधारभूत किंमत खरेदी योजना ही शेतकऱ्यांच्या हितासाठी असल्याने धान / भरडधान्य खरेदी करताना या शासन निर्णयातील अनुक्रमांक ७ येथील कार्यपद्धतीचा अवलंब करावा.

५.२ बारदाना खरेदी:-

५.२.१ कोविड-१९ प्रादुर्भावाच्या पार्श्वभूमीवर केंद्र शासनाकडून नवीन ज्युट बारदान्याचा मर्यादित पुरवठा होणार आहे. केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणारा बारदाना शासनाच्यावतीने वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयामार्फत जिल्हा स्तरावरील गोदामांमध्ये उपलब्ध करून दिला जाईल, सदर गोदामांपासून खरेदी केंद्रापर्यंत बारदाना वाहतुक करून नेण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.

५.२.२ कोविड-१९ प्रादुर्भावाच्या पार्श्वभूमीवर केंद्र शासनाकडून नवीन ज्युट बारदान्याचा पुरेसा पुरवठा होणार नसल्याने, दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना संपूर्ण हंगामाकरिता लागणारा नवीन बारदाना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाकडून निविदेद्वारा उपलब्ध करून दिला जाईल. सदर बारदाना निविदाकारामार्फत खरेदी केंद्रांवर उपलब्ध करून दिला जाईल.

५.२.३ मागील पणन हंगाम संपल्यानंतर प्राप्त झालेला (माहे ऑगस्ट व सप्टेंबर, २०२१) ज्युट कमिशनरकडील नवीन बारदाना केंद्र शासनाच्या दि. १३/१२/२०१८ च्या परिपत्रकातील सुचनांप्रमाणे चालू खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ करिता Left Over बारदाना म्हणून वापरावा याबाबतचा बारदान्याचा हिशोब सदर परिपत्रकासोबतच्या परि. १ मधील विवरणपत्रात दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयास सादर करावा.

५.२.४ केंद्र शासनाच्या सूचनांनुसार ज्युट बारदान्याच्या तुटवड्यामुळे नवीन बारदान्याऐवजी आवश्यकता भासल्यास अभिकर्ता संस्थांनी मिलर्सकडील/ शेतकऱ्यांकडील बारदाना वापरल्यास त्याबाबतचा हिशोब दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयास सादर करावा.

५.२.५ पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये अभिकर्ता संस्थांना धान खरेदीकरिता लागणारा जुना बारदाना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत उपलब्ध करून देण्यात येईल.

५.२.६ तांदुळ व धान जमा करण्यासाठी वापरावयाचा बारदाना केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार असावा. भरडाईनंतर प्राप्त झालेला तांदूळ भरून शिल्लक राहणारा खरीप पणन हंगाम २०२०-२१ व रब्बी पणन हंगाम २०२०-२१ मधील बारदाना केंद्र शासनाच्या दि. १३/१२/२०१८ च्या मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे, अभिकर्ता संस्थांनी मिलर्सकडून तात्काळ जमा करून घ्यावा व तो आगामी खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ मधील धान खरेदी करिता वापरावा. जे मिलर्स सदर बारदाना देण्यास असमर्थ असतील त्या बाबत शेतकऱ्यांच्या कडील बारदानामध्ये धानाची खरेदी करावी व शेतकऱ्यांच्या बारदानाला जी रक्कम देय ठरेल यासाठी लागणारा जास्तीचा खर्च मिलर्स कडून वसूल करावा.

५.२.७ अभिकर्ता संस्थांनी यापूर्वी मिलर्स कडील देय रक्कमेतून बारदान्याची जी रक्कम वसूल केली असेल, ती रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयात जमा करावी.

- ५.२.८ भरडाईसाठी गिरणीमालकांना धान देताना धानाच्या गोण्या प्रमाणितच असल्या पाहिजेत. अशा प्रमाणित १०% गोण्यांचे चाचणी वजन करून गिरणीमालकांना धान द्यावे. तपासणीदरम्यान गोण्या प्रमाणित नसल्याचे आढळल्यास संबंधित अधिकारी/ कर्मचारी यांच्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी. याबाबतचे संनियंत्रण दोन्ही अभिकर्ता संस्थांच्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी करावे.
- ५.२.९ खरेदी केंद्रावर आलेल्या "अ" दर्जाचे तांदूळाचे गोणीवर इंग्रजीतील कॅपिटल लेटर "A", तर सर्वसाधारण (Common) दर्जाचे तांदूळाचे गोणीवर "C" असे अक्षर मार्किंग करावे.
- ५.२.१० धान खरेदी करण्यासाठी एकदा वापरलेला बारदाना पुन्हा धान खरेदीसाठी वापरताना तो बुरशीयुक्त, फाटलेला, तुटलेला किंवा विरलेला नसावा. त्याचबरोबर ५० किलो क्षमतेच्या बारदान्याचे वजन ५०० ग्रॅमपेक्षा कमी असू नये. असे कोणत्याही तपासणीच्या वेळी आढळल्यास जबाबदार असलेल्या अधिकारी/ कर्मचारी यांच्यावर अभिकर्ता संस्थेने तात्काळ कारवाई करावी. याबाबतचेही संनियंत्रण दोन्ही अभिकर्ता संस्थांच्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी करावे.
- ५.२.११ धान/सीएमआर व भरडधान्य खरेदीसाठी बारदान्याचा वापर केंद्र शासनाच्या दि.१३.१२.२०१८ च्या पत्रातील सूचनांनुसार करावा. याव्यतिरिक्त बारदानासंदर्भात केंद्र शासनाकडून वेळावेळी प्राप्त होणाऱ्या सूचनांनुसार आवश्यक सूचना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाने दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना द्याव्यात.
- ५.२.१२ खरेदी केंद्रावर प्राप्त झालेला नविन व जुन्या बारदानाचा व त्याच्या वापराच्या नोंदी NeML च्या पोर्टलवर घेणे खरेदी केंद्रांना बंधनकारक राहिल. दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी याबाबीचे त्यांच्या स्तरावर संनियंत्रण करावे व त्याबाबतचा मासिक अहवाल आवश्यकतेनुसार शासनास सादर करण्याची जबाबदारी दोन्ही अभिकर्ता संस्थांची राहिल.

५.३ प्रसिध्दी :-

- ५.३.१ खरेदी केंद्रावर फक्त खरेदी किंमतीबद्दल दरफलक न लावता किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत असलेले दर्जा, विनिर्देश, खरेदी केंद्रे इत्यादीची माहितीदेखील प्रदर्शित करावी. शेतकऱ्यांना निश्चितपणे लक्षात येण्यासाठी त्यासंबंधातील सूचना केवळ इंग्रजीमध्येच न देता त्या मराठीत अनुवादीत करून देण्यात याव्यात.
- ५.३.२ एफ. ए. क्यू. दर्जाची मानके, खरेदी कालावधी ठळकपणे फलकावर प्रत्येक खरेदी केंद्राच्या दर्शनी ठिकाणी प्रदर्शित करण्यात यावीत.
- ५.३.३ दर, दर्जा, खरेदी केंद्रे दर्शविणारे सदर फलक सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समिती, ग्राम पंचायत, तहसिल कार्यालय, पंचायत समिती कार्यालय इत्यादी ठिकाणी दर्शनी भागावर लावण्याच्या सक्त सूचना जिल्हाधिकाऱ्यांनी सर्व संबंधितांना द्याव्यात.
- ५.३.४ कोणत्याही परिस्थितीत नॉन एफ.ए.क्यू. दर्जाचे धान्य खरेदी केले जाणार नाही. धान / भरडधान्याचे एफ.ए.क्यू. विनिर्देश, आधारभूत किंमती इत्यादी आवश्यक बाबींना स्थानिक वर्तमानपत्रे व इतर प्रसार माध्यमातून अभिकर्ता संस्थांनी व जिल्हाधिकाऱ्यांनी व्यापक प्रसिध्दी

दयावी. उप अभिकर्ता संस्थांना देण्यात येणाऱ्या प्रशासकीय खर्चातून सदर कार्यवाही होत असल्याची खात्री संबंधीत जिल्हाधिकाऱ्यांनी करावी.

५.३.५ खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी खबरदारी घ्यावी.

५.३.६ रोज सायंकाळी खरेदी केंद्र बंद झाल्यानंतर खरेदी केंद्रावर आणलेले, परंतु खरेदी न झालेले धान/भरडधान्य सांभाळण्याची जबाबदारी संबंधित शेतकऱ्यांचीच राहिल, अशी व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

५.४ तपासणी:-

५.४.१ भारतीय अन्न महामंडळाचे/राज्य शासनाचे अधिकारी खरेदी केंद्रांना भेटी देऊन नियमितपणे विहित पद्धतीने खरेदी होत आहे किंवा नाही, याची तपासणी करतील आणि त्यांनी दिलेला सल्ला विचारात घेऊन, खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी त्याप्रमाणे सुधारीत कार्यवाही / उपाययोजना करणे आवश्यक राहिल. तसेच त्याबाबतचा कार्यपूर्ती अहवाल त्या अधिकाऱ्यास तसेच शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहिल.

५.४.२ खरेदी केलेले धान/भरड धान्य विहित विनिर्देशानुसार (Uniform Specifications) नसेल, तर असे धान/भरड धान्य नाकारण्याचा अधिकार राज्य शासनाच्या पथकास असेल. तसेच आवश्यकतेनुसार राज्य शासन गुणवत्ता तपासणी करण्यासाठी त्रयस्थ संस्थेचीही मदत घेऊ शकेल.

५.४.३ जिल्हाधिकाऱ्यांनी धान/भरडधान्य खरेदीच्या कालावधीत दर्जा नियंत्रण व दक्षता पथकाची स्थापना करावी. या पथकाद्वारे विशेष मोहिम राबवून नॉन एफ.ए.क्यू. धान/भरडधान्य खरेदी होण्यास जबाबदार असणाऱ्या अधिकारी व कर्मचाऱ्यांविरुद्ध शिस्तभंगाची कार्यवाही करावी. तसेच धान खरेदी केंद्रांवर सी.सी. टी. व्ही. (CCTV) लावून त्याचे रेकॉर्डिंग मागणीनुसार उपलब्ध करून देण्यात यावे.

५.४.४ पूर्वानुभवानुसार असे लक्षात आलेले आहे की, राज्यातील खरेदी केंद्रांवर बाहेरील राज्यातील धान विक्रीकरिता आणण्यात येतो. अशा प्रकारे बाहेरील राज्याती धान कोणत्याही परिस्थितीत राज्यात विक्रीकरिता येऊ नये याकरिता जिल्हाधिकारी यांनी दक्षता पथक स्थापन करावे.

५.४.५ ज्या बारदानांमध्ये धान/भरडधान्य भरलेले आहे, ते बारदाने केंद्र शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या परिमाणानुसार आहेत अथवा नाहीत याची तपासणी जिल्हा पुरवठा अधिकारी व अभिकर्ता संस्था यांच्या प्रतिनिधींनी एकत्रितरित्या करावी. याबाबतच्या नोंदी खरेदी केंद्रावर जतन कराव्यात. या तपासणीत केंद्र शासनाच्या बारदानांविषयीची मानांकने पूर्ण करत नसलेले बारदाने दिसून आल्यास ती नाकारावीत. तसेच निविदाकाराकडून उपलब्ध केलेले बारदाने केंद्र शासनाच्या बारदानांविषयीची मानांकने पूर्ण करत नसल्याचे निदर्शनास आल्यास निविदाकाराच्या/वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयाच्या निदर्शनास आणावे व ते निविदाकाराकडून बदलून घेण्यात यावेत. कमी प्रतीचे बारदाना वापरण्यात येणार नाही, याची दक्षता अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी. अशा प्रकारच्या तक्रारी शासनाकडे प्राप्त झाल्यास त्या आधारे शासनस्तरावरून तात्काळ तपासणी करण्यात

यावी आणि त्या तपासणी अहवालाच्या आधारे अभिकर्ता संस्थांनी केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल शासनास सादर करणे अभिकर्ता संस्थांना बंधनकारक राहिल.

५.४.६ दक्षता पथक / जिल्हा स्तरावरील अधिकाऱ्यांनी केलेल्या तपासणीचा अहवाल दर आठवड्याला शासनास सादर करणे बंधनकारक राहिल.

५.५ इतर

५.५.१ उप अभिकर्त्यांची नेमणूक मुख्य अभिकर्ता संस्थांनी स्वतःच्या जबाबदारीवर करावी. जिल्हाधिकाऱ्यांनी उप अभिकर्त्यांना प्राधिकारपत्रे देऊ नयेत. उप अभिकर्त्यांच्या नेमणूकीशी शासनाचा काहीही प्रत्यक्ष संबंध राहणार नाही, याची नोंद घ्यावी.

५.५.२ शेतकऱ्याने उत्पादित केलेल्या उत्पादनाची महाराष्ट्र कृषि उत्पन्न खरेदी (नियमन) नियम, १९६३ च्या नियम ३२ (ड) अन्वये, कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात केंद्र शासनाच्या किमान आधारभूत किंमत योजनेतर्गत जाहीर करण्यात आलेल्या हमी भावापेक्षा कमी दराने खरेदी केली जाणार नाही, याबाबत बाजार समितीने दक्षता घेणे आवश्यक आहे. त्यानुसार "बाजार समितीने अशा प्रकारांना आळा घातला नाही तर त्यांच्याविरुद्ध उपरोक्त नियमांच्या नियम ४५ अन्वये शासन योग्य ती कारवाई करू शकेल." ही बाब संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांच्या निदर्शनास आणून द्यावी. किमान आधारभूत किंमत योजनेतर्गत जाहीर केलेल्या धान्याचा दर्जा, विहित विनिर्देश व किंमतीबाबतचे फलक ठळक अक्षरात दर्शनी भागात लावण्यासाठी जिल्हाधिकाऱ्यांनी कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना सक्त सूचना द्याव्यात व बाजार समित्यांनी त्याची काटेकोर अंमलबजावणी करावी. एफ.ए.क्यू.दर्जाचे धान / भरडधान्याचे हमी भावापेक्षा कमी भावाने व्यवहार होणार नाहीत, याची दक्षता घ्यावी.

५.५.३ पूर्वानुभवानुसार कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या क्षेत्रात आधारभूत किंमतीपेक्षा कमी भावाने झालेल्या खरेदी संदर्भात केंद्र शासनाकडून राज्य शासनाकडे कारणमिमांसा विचारण्यात येते व याबाबत संबंधितांचा खुलासा मागविल्यावर बहुतांशी अशी खरेदी नॉन एफएक्यू दर्जाच्या धान / भरडधान्याची झालेली असल्याचे दिसून येते. मात्र, अशा कमी दराने होणाऱ्या खरेदी व्यवहाराबाबत कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांनी संबंधितांना खरेदी विक्री दरांची माहिती देताना / अहवाल पाठविताना एफ ए क्यू / नॉन एफ ए क्यू दर्जाबाबत विनिर्दिष्टपणे माहिती न पुरविल्यामुळे बहुतांशी प्रकरणात केंद्र शासनाकडून राज्याकडे पत्रव्यवहार करण्यात येतो. यास्तव, कोणत्याही बाजार समित्यांनी त्यांच्या क्षेत्रात खरेदी झालेल्या धान तसेच भरड धान्याचे दर कोणत्याही माध्यमाद्वारे प्रसिध्द करताना किंवा कळवितांना खरेदी विक्रीचे दराबरोबरच एफएक्यू व नॉन एफएक्यू दर्जाबाबतसुध्दा कोणत्याही परिस्थितीत उल्लेख करावा अशाही सक्त सूचना सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या क्षेत्रातील कृषि उत्पन्न बाजार समित्यांना द्याव्यात.

५.५.४ आधारभूत किंमत योजनेखाली ज्वारी, बाजरी, मका, रागी व धान खरेदी करण्यासाठी महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई व आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक यांना द्यावयाचा अनुषंगिक खर्च खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ करिता केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या तात्पुरत्या पत्रकान्वये (Provisional Cost Sheet) अदा करण्यात येईल.

५.५.५ वरील योजनेंतर्गत खरेदी केलेल्या भरड धान्य व धानामधील तूट /घट केंद्र शासनाने मान्य केली तर त्याप्रमाणातच प्रकरणनिहाय अनुज्ञेय राहिल.

६) खरेदी केंद्रे:-

- ६.१ मागील पणन हंगामात सुरु असणारी खरेदी केंद्र पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये सुरु ठेवण्यात यावीत. तथापि, अशी खरेदी केंद्र सुरु करण्याअगोदर त्या खरेदी केंद्राबाबत मागील पणन हंगामांमध्ये तक्रार नसल्याची खात्री अभिकर्ता संस्थांनी करावी.
- ६.२ नवीन खरेदी केंद्र व खरेदी संस्था निवडीबाबत पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत आहे:-

अ.क्र.	समितीचे सदस्य	पद
१	पालकमंत्री	अध्यक्ष
२	जिल्हाधिकारी	उपाध्यक्ष
३	जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी	सदस्य
४	जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था	सदस्य
५	जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य
६	जिल्हा पणन अधिकारी (मार्केटिंग फेडरेशन)/ प्रादेशिक व्यवस्थापक (आदिवासी विकास महामंडळ) (त्यांच्या संबंधित भौगोलिक क्षेत्रानुसार)	सदस्य सचिव

नवीन खरेदी केंद्र सुरु करण्याकरिता अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्वयंस्पष्ट अभिप्रायांसह उपरोक्त समितीस प्रस्ताव सादर करावेत. समितीने त्याबाबत निर्णय घ्यावा.

६.३ ज्या जुन्या (मागील हंगामातील) खरेदी केंद्राबाबत तक्रारी प्राप्त झाल्या आहेत त्याबाबत चौकशी करुन तक्रारीमध्ये तथ्य आढळल्यास अशी खरेदी केंद्र रद्द करण्याबाबतचा प्रस्तावही अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्वयंस्पष्ट अभिप्रायांसह उपरोक्त समितीसमोर सादर करावा. समितीने त्याबाबत निर्णय घ्यावा.

६.४ मागील हंगामात झालेली खरेदी विचारात घेऊन आवश्यकतेनुसार खरेदी केंद्रांमध्ये वाढ करण्याबाबतही समितीने निर्णय घ्यावा.

७) खरेदी पध्दत:-

७.१ प्रत्येक गाव एका विशिष्ट खरेदी केंद्रास जोडण्यात यावे. सदर गावातील शेतकरी जर दुसऱ्या खरेदी केंद्रावर धान / भरडधान्य घेवून गेला तर, त्या केंद्रावर त्याचे धान / भरडधान्य खरेदी करू नये. खरेदी केंद्रे व प्रत्येक खरेदी केंद्रास जोडण्यात आलेल्या गावांची नावे यासंबंधी पुरेशी प्रसिध्दी देण्याबाबत जिल्हाधिकारी आणि खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दक्षता घ्यावी.

खरेदी केंद्रांना जोडलेल्या गावांचे क्षेत्र व गावनिहाय शेतकऱ्यांची यादी तलाठ्याकडून प्राप्त करुन घेऊन त्याची नोंद खरेदी केंद्रावरील रजिस्टरमध्ये करावी. एकापेक्षा जास्त गावे एकाच खरेदी केंद्रास जोडली गेली असल्यास अशा केंद्रावर

गावनिहाय स्वतंत्र रजिस्टर ठेवावे. सदर रजिस्टर जिल्हा पुरवठा अधिकाऱ्यांना खरेदी केंद्र तपासणीच्यावेळी उपलब्ध करून द्यावे.

- ७.२ शेतकऱ्यांकडील धान /भरडधान्य खरेदी करताना Online खरेदी पध्दत सुरु करण्यात आली आहे. त्याकरीता संबंधित शेतकऱ्यांची नोंदणी करणे आवश्यक राहिल. त्याकरिता Online नोंदणी, आधार क्रमांक व बचत बँक खाते क्रमांक नोंदणी करण्यात येत आहे. सदर Online खरेदी करिता पणान हंगाम २०२१-२२ साठी NeML NCDEX Group Company यांचे Platform वर नोंदणी करून केंद्र शासनाच्या निर्देशांप्रमाणे त्या नोंदी PFMS (Public Fund Monitoring System) करणे अनिवार्य आहे.
- ७.३ खरेदी केंद्रांवरील गर्दी टाळणे, कायदा व सुव्यवस्था राखणे तसेच सद्यःस्थितीतील कोविड-१९ च्या पार्श्वभूमीवर शेतकऱ्यांना खरेदी केंद्रांवर येण्यापूर्वी पूर्वसूचना देणे आवश्यक आहे. त्यासाठी नाफेडच्या धर्तीवर या योजनेतर्गत देखील शेतकऱ्यांना मोबाईलवर SMS द्वारे पूर्वसूचना (NeML पोर्टलवरून) देण्यात यावी.
- ७.४ अभिकर्ता संस्थेने NeML पोर्टलवर शेतकऱ्यांचा जमिनीबाबतचा ऑनलाईन ७/१२ चा उतारा पाहूनच शेतकऱ्यांची नोंदणी व धान / भरडधान्य खरेदी करावी. आवश्यकता भासल्यास महसूल व वन विभागाच्या संकेतस्थळावरून प्राप्त केलेल्या डिजीटली स्वाक्षरीत ७/१२ व नमुना ८ अ च्या आधारे खरेदी करता येईल.

वन हक्क अधिनियम २००५ अन्वये वनांमधील जमीनी शेतकऱ्यांना दिलेल्या असल्यास, त्याबाबतचे ८-अ प्रमाणपत्र मिळत नसल्याने अशा शेतकऱ्यांकडून नमुना ८-अ ऐवजी त्या शेतकऱ्यांचे वन हक्क अधिनियम २००५ नुसार वनांमधील त्यांच्या जमीनीचे धारणा क्षेत्र निश्चित करण्यात आलेल्या शासकीय कागदपत्रांच्या आधारे धान खरेदी करण्यात यावी.

सदरहू उतार्यात धान/भरड धान्य पिकाखालील क्षेत्राची नोंद आहे, याची खात्री करून घ्यावी. तसेच ऑनलाईन ७/१२ उतार्यासंबंधीची नोंद तपासूनच शेतकऱ्यांचे धान खरेदी करण्यात यावे.

- ७.५ खरेदी केंद्रावर विक्रीसाठी शेतकऱ्यांनी आणलेल्या धान /भरडधान्याच्या अनुषंगाने Online नोंदी NeML पोर्टलवर करण्यात याव्यात. तसेच गावनिहाय रजिस्टर तयार करावे. त्यामध्ये १) शेतकऱ्याचे नाव २) सर्व्हे / गट क्रमांक व क्षेत्रफळ, ३) केंद्रात विक्रीस आणलेले धान /ज्वारी, बाजरी, मका व रागी या माहितीचा समावेश असावा. त्यामुळे पुन्हा धान्य आणल्याबरोबर या नोंदवहीवरून पूर्वी दिलेला ७/१२ चा उतारा काढून, आणलेले शेतकऱ्याचे धान्य त्याच्या स्वतःच्या उत्पादनातील आहे याची खात्री करून घेता येईल. ट्रकने वा तत्सम वाहनातून आणलेले धान / भरडधान्य स्विकारण्यापूर्वी सदर धान / भरडधान्य संबंधित शेतकऱ्याचेच आहे याची पूर्णपणे खात्री करून घ्यावी.
- ७.६ काही ठिकाणी धान्याखालील क्षेत्र व सरासरी उत्पादकता याचा विचार न करता फार मोठ्या प्रमाणावर (अप्रत्यक्षपणे व्यापाऱ्यांचे) धान्याची खरेदी केली जाते असे निदर्शनास आले आहे. यास्तव शेतकऱ्यांचे ७/१२ उतार्यानुसार पीकाखालील क्षेत्र, या वर्षीची पिक परिस्थिती (पैसेवारी) पीकाचे सरासरी उत्पादन या बाबी विचारात घेऊन, धान / भरडधान्य खरेदी करण्यात यावे.

खरेदी केंद्रांवर व्यापाऱ्यांच्या/दलालांच्या/मध्यस्थांच्या धानाची खरेदी होत असल्याचे निदर्शनास आल्यास, अशा खरेदी केंद्रांवर व संबंधित उप-अभिकर्ता संस्थांवर अभिकर्ता संस्थांनी कठोर कारवाई करावी.

- ७.७ संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांनी दर हेक्टरी उत्पादकतेची जिल्हानिहाय मर्यादा जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकाऱ्यांकडून प्राप्त करून अभिकर्ता संस्थांना व NeML यांना उपलब्ध करून द्यावी. कोणत्याही परिस्थितीत या मर्यादेपेक्षा जास्त खरेदी होणार नाही याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. सदरच्या मर्यादेपेक्षा जास्तीची खरेदी झाल्यास त्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.
- ७.८ तसेच केंद्र शासनाने पणन हंगाम २०१९-२० पासून राज्यातील शेतकऱ्यांची सीमांत, लघु, मध्यम, मोठे शेतकरी अशी जमिणधारणेवर आधारित तसेच अनु. जाती, अनु. जमाती, इतर व अवर्गीकृत अशी वर्गवारी करून माहिती देण्याची विनंती राज्य शासनास केली आहे. सबब अशी माहिती उपलब्ध करून देण्याकरिता, खरेदी करताना, धान/ भरडधान्य खरेदी केलेल्या शेतकऱ्यांकडून त्यांच्या जमिनीचा नमुना ८ (अ) तसेच शेतकऱ्यांच्या जातीबाबतचे स्वयं घोषणापत्र (Self-Declaration) घेऊन, याची प्रत घेऊन अभिकर्ता संस्थांनी लघु, मध्यम, व मोठे तसेच जातनिहाय अशी शेतकऱ्यांची वर्गवारी करावी. अशी वर्गवारी परिशिष्ट क्र. IV मधील नमुन्यात शासनास वेळोवेळी सादर करावी.
- ७.९ केंद्र शासनाच्या दिनांक ०२.०५.२०१९ रोजीच्या पत्रान्वये दिलेल्या सूचनांनुसार धान/ भरडधान्य खरेदीच्या रकमांची अदायगी तसेच अनुषांगिक खर्चाची अदायगी PFMS प्रणालीद्वारे करणे बंधनकारक आहे. या दृष्टीने अभिकर्ता संस्थांनी विशेष मोहिम राबवून सर्व संबंधित शेतकऱ्यांचे नोंदणीकरण करण्याची दक्षता घ्यावी.
- ७.१० दररोज सायंकाळी खरेदी केंद्र बंद झाल्यानंतर खरेदी केंद्रावर आणलेले, परंतु खरेदी न झालेले धान / भरडधान्य सांभाळण्याची जबाबदारी संबंधित शेतकऱ्यांचीच राहिल, अशी प्रसिध्दी द्यावी. व्यापाऱ्यांकडून गतवर्षीचे धान / भरडधान्य पुन्हा खरेदी केंद्रावर विकले जाण्याची शक्यता विचारात घेऊन गतवर्षाचे जुने धान / भरडधान्य कोणत्याही स्थितीत खरेदी केले जाणार नाही व केवळ शेतकऱ्यांकडून उत्पादित झालेले नवे धान/भरडधान्यच खरेदी केले जाईल याची अभिकर्ता संस्थांनी विशेष खबरदारी घ्यावी. जुने किंवा बिगर शेतकऱ्यांकडून धान / भरडधान्य खरेदी झाल्यास त्याची पूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांवर राहिल.

८) खरेदी केलेल्या भरड धान्याची (ज्वारी, बाजरी मका व रागी) साठवणूक :-

- ८.१ अभिकर्ता संस्थांनी विनिर्देशानुसार खरेदी केलेले ज्वारी, बाजरी, मका व रागी हे भरडधान्य राज्य शासनाच्या प्रतिनिधीने, शक्यतो त्याच दिवशी केंद्राजवळच्या गोदामात पूर्ण वजन करून व दर्जाची खात्री करून जिल्हाधिकारी यांनी ठरविल्याप्रमाणे ताब्यात घ्यावे व त्याची नोंद गोदाम लेख्यामध्ये नियमितपणे घ्यावी. त्याकरिता आवश्यकता भासल्यास साठवणूकीसाठी केंद्र व राज्य वखार महामंडळाची / सहकारी संस्थांची खाजगी गोदामे भाड्याने घेण्यात यावीत. केंद्र शासनाने खरीप पणन हंगाम २०२१-२२ करिता तात्पुरत्या पत्रकान्वये (Provisional Cost Sheet) गोदाम भाड्याकरीता मंजूर केलेल्या दराने गोदाम भाडे अदा करण्यात येईल. अपवादात्मक परिस्थितीत सदर

दरांपेक्षा अधिक खर्च होणार असल्यास, त्याबाबतचा प्रस्ताव अभिकर्ता संस्थानी योग्य समर्थनासह प्रशासकीय विभागामार्फत या विभागास सादर करावा.

- ८.२ साठा उघडयावर साठविण्याची गरज उद्भवल्यास ते साठविण्यापूर्वी अशा अन्नधान्याच्या थप्याखाली व आजूबाजूस ड्रेनेज पुरवून त्यावरून पूर्णपणे पुरेशा ताडपत्र्यांनी झाकून ठेवण्याची व्यवस्था करावी. तसेच गरजेनुसार नियमित ठेकेदाराकडून वेळीच धुरीकरण करून धान्याचे किडीपासून संरक्षण करावे. कोणत्याही परिस्थितीत उघडयावर साठविण्यात आलेला धान्याचा साठा पावसामुळे भिजणार नाही व धान्य थप्यांना खालून किंवा बाजूने ओल लागणार नाही व पावसाळ्यात सुध्दा असा साठा उघडयावर राहीला तरी धान्य खराब होणार नाही याची दक्षता घेवूनच गोदामाबाहेर असलेल्या धान्याच्या सुरक्षिततेची प्रथम पासूनच व्यवस्था करावी. याबाबत शासन पत्र, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग क्रमांक : संकीर्ण - १२९८ / १५ / प्र. क्र. २५७९ / ना. पु. २९, दिनांक ३ ऑगस्ट, १९९८ (परिशिष्ट VII) अन्वये विहित केलेल्या संहितेचे कटाक्षाने पालन करण्यात यावे. धान/ भरडधान्य खरेदी केल्यानंतर ते राज्य शासन/ भारतीय अन्न महामंडळ यांच्या पथकास मोजता येईल अशा पद्धतीने रचण्यात यावे.
- ८.३ जिल्हाधिकारी / जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी भरडधान्य ताब्यात घेतांना ते FAQ दर्जाचे आहे, याची प्रत्यक्ष खातरजमा करावी. तसेच, याबाबतचे प्रमाणपत्र भारतीय अन्न महामंडळाकडे पाठवावे.
- ८.४ भरडधान्याचा खरेदी कालावधी संपल्यानंतर एका आठवड्याच्या आत गोदामनिहाय साठविण्यात आलेल्या भरडधान्याचा (ज्वारी, बाजरी, मका, व रागी) तपशील शासनास सादर करण्यात यावा. यासोबत सदरचे भरडधान्य FAQ दर्जाचे असल्याबाबतच्या प्रमाणपत्राची प्रत देखील सादर करण्यात यावी.

९) धानाची साठवणूक व भरडाई :-

- ९.१ धानाचे बाबतीत साठवणूकीची जबाबदारी संबंधित अभिकर्ता संस्थांची राहिल. खरेदी केलेले धान अभिकर्ता संस्थांच्या ताब्यातच राहिल. त्यासाठी आवश्यकतेप्रमाणे संबंधित अभिकर्ता संस्थांनी गोदामे भाड्याने घ्यावीत. धानाची साठवणूक, सुरक्षितता, वाहतूक, भरडाई, संबंधित जिल्हाधिकारी/ जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे गोदामात तांदूळ जमा करेपर्यंत सर्व जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असून ती कामे अभिकर्ता संस्थांनी करावयाची आहेत. धान जिल्हाधिकाऱ्यांनी ताब्यात घ्यावयाचे नाही. अभिकर्ता संस्थांनी विहित पद्धतीने मिलर्सची नेमणूक करून केंद्र शासनाच्या अटी व शर्तीनुसार धानाची भरडाई करून घ्यावयाची आहे व उत्पादित तांदूळ जिल्हाधिकाऱ्यांच्या शासकीय गोदामात जमा करावयाचा आहे. याबाबत केंद्र शासन ठरवेल ते विनिर्देश भरडाई, साठवणूक आकार, वाहतूक खर्च व इतर अटी आणि शर्ती लागू राहतील. धान भरडाईबाबतच्या सविस्तर सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.
- ९.२ केंद्र शासनाने भरडाई केलेल्या धानाच्या साठवणूकीसाठी दरमहा (२ महिन्यांसाठी) गोदाम भाडे दर मंजूर केलेला आहे. धान भरडाई कोणत्याही परिस्थितीत तात्काळ सुरु करण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. कोणत्याही परिस्थितीत दोन महिन्यांचेवर धान गोदामात राहणार नाही याची सुध्दा दक्षता घ्यावी.

९.३ भरडाईसाठी मिलर्सना धान तात्काळ उपलब्ध करून देणे व धान भरडाई करून केंद्र शासनाचे अटी व शर्तीनुसार तांदुळ (फक्त कच्चा) विहित कालावधीत जिल्हाधिकारी यांच्या गोदामात जमा करणे, याची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल. याबाबत कोणत्याही कारणामुळे विलंब लागल्यास त्या विलंबासाठी होणाऱ्या कारवाईची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल, याची नोंद घेऊन अभिकर्ता संस्थांनी धानाचे दर्जाबद्दल विशेष दक्षता घ्यावी. धान भरडाईअंती प्राप्त होणाऱ्या सीएमआर तांदूळासाठी कलर कोडींग (Colour coding) केलेल्या गोण्या वापरण्याबाबत केंद्र शासनाने दिलेल्या सूचनांची अंमलबजावणी करण्याविषयी परिशिष्ट ॥ नुसार करण्यात यावी.

१०) धान खरेदीचा कालावधी:-

धान -खरीप पणन हंगाम - दि. १ ऑक्टोबर, २०२१ ते ३१ जानेवारी, २०२२

खरीप पणन हंगाम (रब्बी/उन्हाळी) - दि. १ मे, २०२२ ते ३० जून, २०२२.

भरडधान्य खरेदीबाबतच्या कालावधीचा निर्णय स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येईल.

११) धान्याची किंमत प्रदान करणे व खर्चाची प्रतिपूर्ती:-

- ११.१ लाभार्थ्यांचे प्रदान ऑनलाईन करण्याबाबत केंद्र शासनाचे निर्देश आहेत. ही बाब विचारात घेता अभिकर्ता संस्थांनी PFMS (Public Fund Monitoring System) मार्फत थेट शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये खरेदी केलेल्या धान व भरडधान्यांची रक्कम अदा करावी. कोणत्याही परिस्थितीत सदर रक्कम धान/भरडधान्य खरेदी केलेल्या दिवसापासून पुढील ७ दिवसांपर्यंत शेतकऱ्यांच्या खात्यामध्ये जमा झाली पाहिजे.
- ११.२ शासनाच्या अभिकर्ता संस्थांनी शेतकऱ्यांकडून खरेदी केलेल्या धान व भरडधान्याची किंमत शेतकऱ्यांना त्वरित प्रदान करावी. भरड धान्याच्या बाबतीत खरेदी अभिकर्त्यांना वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग यांच्या कार्यालयाने, अभिकर्ता संस्थांकडून साप्ताहिक खरेदी विवरणपत्र व धान्य शासकीय गोदामात प्राप्त झाल्याचा पुरावा प्राप्त होताच, खरेदी केलेल्या भरड धान्याची पूर्ण किंमत प्रदान करावी. ही रक्कम विनाविलंब अदा करणे वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयाला शक्य व्हावे म्हणून भरड धान्याची स्वीकृती पत्रे खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी ताबडतोब दर आठवड्याला वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्या कार्यालयास सादर करावीत.
- ११.३ अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत योजनेखाली खरेदी केलेल्या धानाचे साप्ताहिक विवरणपत्र जिल्हा पुरवठा अधिकारी/सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रति स्वाक्षरीसह प्राप्त होताच, त्याआधारे वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांनी दोन्ही अभिकर्ता संस्थांना सामान्य दर्जाच्या धानासाठी प्रति क्विंटल १९४०/-रुपये व अ दर्जाच्या धानासाठी प्रति क्विंटल रु. १९६०/-प्रमाणे रक्कम अदा करावी. अनुषंगिक खर्चाची रक्कम भात भरडाई करून तांदूळ शासकीय गोदामात जमा केल्यानंतर केंद्र शासनाचे मंजूरीनुसार आदेश काढल्यानंतर अदा करावी.

११.४ अभिकर्ता संस्थांनी या योजनेंतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या धान / भरड धान्यासाठी संबंधित शेतकऱ्यांच्या ऑनलाईन ७/१२ उतारा व नमुना ८ (अ) यांची पडताळणी करावी. आवश्यकता भासल्यास डिजीटली स्वाक्षरीत ७/१२ व नमूना ८ अ च्या आधारे खरेदी कराता येईल. प्रस्तूत दाखले व इतर मूळ अभिलेखे त्यांच्या कार्यालयात ठेवावे. धान/ भरडधान्य खरेदी प्रदानाच्या संदर्भात अतिप्रदान किंवा चुकीची देयके सादर करून रकमा अदा केल्या जाणार नाहीत याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थेची राहिल. अभिकर्ता संस्थेने या योजनेंतर्गत खरेदी केल्या जाणाऱ्या धान / भरडधान्यासाठी वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयात प्रतिपूर्तीचे दावे सादर करतांना साप्ताहिक खरेदी विवरणपत्र, फॉर्म 'बी' व 'सी' सोबत खालीलप्रमाणे प्रमाणपत्र सादर करावे:-

"प्रमाणित करण्यात येते की, दाव्यात दर्शविलेल्या रकमांचे यापूर्वी प्रदान करण्यात आलेले नाही. सदर दाव्यातील परिगणना खरेदी केंद्रे / संबंधित कार्यालयात ठेवण्यात आलेल्या मूळ अभिलेख्यासोबत ७/१२, ८अ, पीकपेरा पडताळणी करून कृषी विभागाने या क्षेत्राकरिता निश्चित केलेले सरासरी उत्पन्नाच्या मर्यादेत धान खरेदी केल्याचे सुनिश्चित करून चुकारे केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार PFMS द्वारे संबंधित शेतकऱ्यांच्या बँक खात्यात वर्ग केले आहे.

सदर रकमांचे दावे सादर रकमांचे प्रदाने जादाचे/चुकीचे असल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहिल व त्यानुसार वसुलप्राप्त रकमा तात्काळ वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयात परत करण्यात येतील किंवा पुढील दाव्यातून वसुल करण्यात याव्यात."

११.५ अभिकर्ता संस्थांनी केंद्र शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या निदेशांनुसार महिनानिहाय साठा विवरणपत्र , बारदाना लेखे, गोदामभाडे करार, वाहतूक भाडेदरपत्रक इ. आवश्यक दस्तऐवज अभिलेखित करावेत.

११.६ अभिकर्ता संस्थांनी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत भरडधान्य व धानाच्या खरेदीबाबतचे स्वतंत्र लेखे ठेवणे व अनुषंगिक माहिती सादर करण्याबाबतच्या सविस्तर सूचना वित्तीय सल्लागार व उपसचिव यांच्या कार्यालयाकडून तात्काळ देण्यात याव्यात.

११.७ अभिकर्ता संस्थांनी धान/भरडधान्य खरेदी व अनुषंगीक खर्चाचे स्वतंत्र लेखे केंद्र शासनाच्या सूचनांप्रमाणे ठेवणे बंधनकारक असून याबाबतचे लेखा परिक्षित (Audited) विवरणपत्रे, उपयोगिता प्रमाणपत्रे व त्यासंदर्भातील आवश्यक अभिलेखांसह पणन हंगाम संपल्यानंतर १२ महिन्यांच्या आत वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयास सादर करणे बंधनकारक राहिल.

१२) कंट्रोल रुम:-

१२.१ आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात येणाऱ्या धान / भरड धान्याचा (ज्वारी, बाजरी, मका व रागी) नियमित अहवाल केंद्र शासन/ भारतीय अन्न महामंडळास पाठविण्याची कार्यवाही वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयामार्फत करण्यात यावी.

सदर योजना राबवितांना केंद्रीकृत नियंत्रण रहावे याकरिता, जिल्हा स्तरावर व शासनस्तरावर नियंत्रण कक्षाची (Control Room) स्थापना करण्यात यावी. जिल्हास्तरावरील नियंत्रण कक्षाचे व्यवस्थापन अभिकर्ता संस्थांनी करावे. त्याकरिताचा तांत्रिक मनुष्यबळ, दूरध्वनी सुविधा आदिंबाबतचा खर्च केंद्र शासनाकडून सदर योजनेकरिता प्राप्त होणाऱ्या प्रशासकीय खर्चातून करण्यात यावा. त्याकरिता कोणताही अतिरिक्त खर्च राज्य शासनामार्फत अदा करण्यात येणार नाही. सदर नियंत्रण कक्षाची कार्ये खालीलप्रमाणे असतील:-

- a) धान खरेदीबाबत प्राप्त तक्रारींबाबत कार्यवाही.
- b) धान खरेदी प्रक्रीयेमध्ये येणाऱ्या अडचणींबाबत Helpline म्हणून कार्य.
- c) धान खरेदीकरिताच्या ऑनलाईन पोर्टलवर माहिती upload करणे.

१२.२ अभिकर्ता संस्थांनी दररोजचा जिल्हानिहाय खरेदी अहवाल सायंकाळी ५.३० पर्यंत शासनस्तरावरील कंट्रोल रुमला व वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयास पाठवावा. संबंधित जिल्हाधिकारी व खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी दर शनिवारी सायंकाळपर्यंत खरेदी करण्यात आलेल्या धान व भरडधान्य खरेदीचा साप्ताहिक अहवाल परिशिष्ट "I" मधील नमुन्यात वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालय, मुंबई यांच्याकडे पाठवून त्याची प्रत सह सचिव (किमान आधारभूत किंमत योजना) यांना द्यावी.

१३) धान व भरडधान्य खरेदीकरीता येणारा खर्च हा वित्तीय सल्लागार व उपसचिव यांच्या वैयक्तीक ठेव लेख्यातून मागणी क्र.एम-४, मुख्य लेखाशिर्ष ४४०८-अन्न साठवण व वखार साठवण यावरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१-प्रापण व पुरवठा, (०२) प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण, (०२)(१२) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखाली भरडधान्य/ धान खरेदी (अनिवार्य) (४४०८ ०३८२) २१-पुरवठा व सामग्री या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध अनुदानातून करण्यात यावा.

१४) धान व भरडधान्य खरेदी करीता येणारा अनुषंगिक खर्च हा मागणी क्र.एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८- अन्न साठवण व वखार साठवणूक यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न, १०१- प्रापण व पुरवठा, (०२) प्रापण व वितरण व किंमत नियंत्रण (०२)(१३) मुंबई शहर किमान आधारभूत किंमत योजनेखालील भरडधान्य/ धान वरील अनुषंगिक खर्च(अनिवार्य)(४४०८०३९१) ५०, इतर खर्च या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध अनुदानातून करण्यात यावा.

१५) केंद्रशासनाकडून प्रोव्हिजनल कॉस्टशीट मधील मंजूर दराप्रमाणे प्राप्त होणारी खरेदी व अनुषंगिक खर्चाच्या प्रतीपुर्तीची रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाने मागणी क्र. एम-४, मुख्यलेखाशिर्ष ४४०८ अन्न साठवण व वखार साठवण यांवरील भांडवली

खर्च,०१-अन्न,९००,भांडवली लेख्यावरील जमा व वसुली,(०३)प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण ,(०३) (०१) मुंबई शहर किमान आधारभूत योजनेखालील भरडधान्याची/धान भांडवली लेख्यावरील जमा व वसुली (अनिवार्य) (४४०८०४०६) ७०, वजा वसुली या लेखाशिर्षांतर्गत जमा करावी. तसेच, जिल्हा पुरवठा अधिकारी व अन्नधान्य वितरण अधिकारी यांनी सीएमआर विक्रीतून येणारी रक्कम ही उपरोक्त नमूद जमेच्या (४४०८०४०६) ७० या लेखाशिर्षात ग्रास प्रणालीद्वारे जमा करावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेब साईटवर उपलब्ध करून देण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक २०२१०९३०१८२०३०४८०६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सुधीर तुंगार)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

सहपत्र :- परिशिष्ट I, II, III,IV,V,VI,VII,VIIA,VIII.

प्रति,

- १) व्यवस्थापकीय संचालक,महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ,कनमुर हाऊस, मुंबई-४०० ००१.
- २) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., आदिवासी विकास भवन,जुना आग्रा रोड, नाशिक - ४२२ ००१.
- ३) जिल्हाधिकारी, सर्व.
- ४) वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा मुंबई.
- ५) जिल्हा पुरवठा अधिकारी,सर्व
- ६) सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी,सर्व.
- ७) सर व्यवस्थापक (महाराष्ट्र) ,भारतीय अन्न महामंडळ, ५ वा माळा, दत्तपाडा रोड, राजेंद्र नगर, बोरीवली (पूर्व), मुंबई-४०००६६
- ८) उपआयुक्त (पुरवठा), सर्व विभाग.

प्रत माहितीसाठी अग्रेषित :-

- १) मा.विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद
- २) सर्व विधान परिषद सदस्य व विधान सभा सदस्य.
- ३) अपर मुख्य सचिव, (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) प्रधान सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२

- ६) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (५ प्रती),
- ७) खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ८) मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये, (प्रत्येकी ५ प्रती),
- ९) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ग्रंथालय ६ वा मजला, विधानभवन, मुंबई.
(१० प्रती)
- १०) व्यवस्थापकीय संचालक, दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई
- ११) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित,
नाशिक.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - १०२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि.३०.०९.२०२१ चे सहपत्र

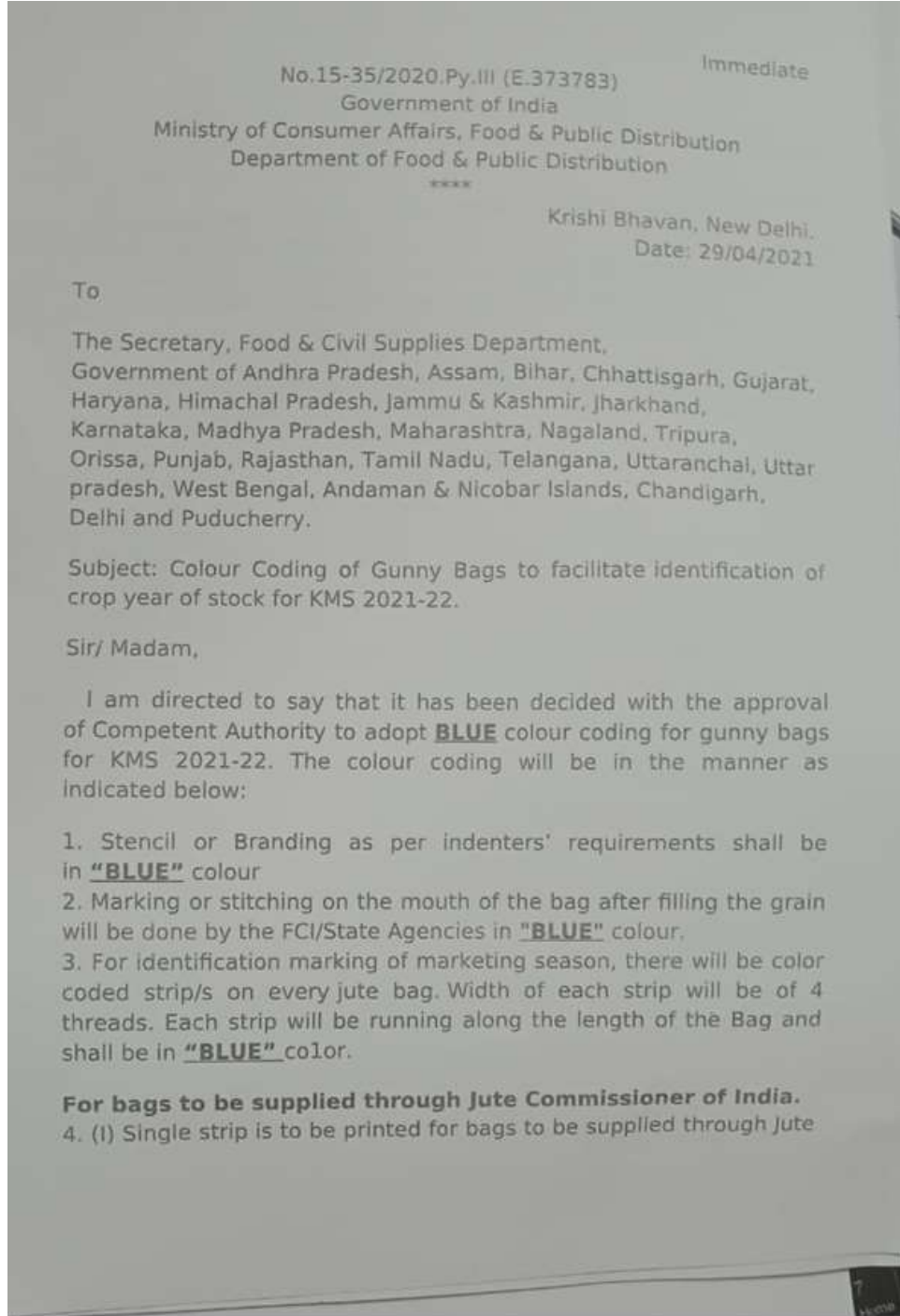
परिशिष्ट "I"

हमी भाव योजनेखाली एफ. ए. क्यू. दर्जाच्या ज्वारी, बाजरी, भात व मका
खरेदीबाबतचा साप्ताहिक अहवाल

- १) जिल्ह्याचे नांव: - -----
- २) मागील शनिवार:- ----- (आकडे क्विंटलमध्ये)
दिनांक -----अखेर ज्वारी, बाजरी, मका, भात.
झालेली एकूण खरेदी एफ. ए. क्यू. -----
- ३) मागील शनिवारी दिनांक ----- अखेर झालेली एकूण खरेदी.
- ४) अडचणी असल्यास -----

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -२६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट ॥

(कलर कोडिंग - पणन हंगाम २०२१-२२ खरीपसाठी)



commissioner of India. This single strip shall be printed at a distance of about 150 mm away from any selvedge of the bag.

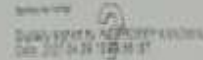
4. (ii) For supply of jute bags to Andhra Pradesh, Telangana, Tamil Nadu, Kerala and Karnataka through Jute Commissioner of India, an additional **Black colour strip** will be printed on each bag at a distance of about 150 mm away from other selvedge of the bag.

For bags not purchased through Jute Commissioner of India.

5. For jute bags not purchased through Jute Commissioner of India, two strips shall be printed on each bag. Each of two strips shall be printed at a distance of about 150 mm away from the respective selvedges of each bag.

6. This issues with the approval of the competent authority.

Yours faithfully


Digitally signed by Inderdeep Kandwal
Date: 2023.04.28 12:05:51

(Inderdeep Kandwal)
Under Secretary (Py.III)
Ph: 011-23384448

Copy to

1. Chairman, FCI, New Delhi.
2. ED (Proc) FCI, New Delhi.
3. Jute Commissioner, Kolkata
4. Chairman, IJMA, Kolkata.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -२६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र

परिशिष्ट "III"

क्रमांक:संकीर्ण- १२९८/२८१५/प्र.क्र.२५७९/ना.पु.२९,

अन्न,नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,

मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.

दिनांक : ३ ऑगस्ट, १९९८.

प्रति,

सर्व विभागीय आयुक्त,

सर्व जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

सर्व अपर जिल्हाधिकारी, (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)

सर्व जिल्हा पुरवठा अधिकारी,

नियंत्रक शिधावाटप व संचालक नागरी पुरवठा, मुंबई.

संचालक, नागरी पुरवठा (गो/वा), मुंबई.

विषय : खुल्या जागेत शास्त्रोक्त पद्धतीने अन्नधान्याची
साठवणूक करण्याबाबत संहिता.

राज्यात वेळोवेळी आधारभूत किंमत खरेदी योजनेअंतर्गत तसेच लेव्ही आदेशांतर्गत अन्नधान्याचे प्रापण करण्यात येते. अशाप्रकारे खरेदी करण्यात येणारे अन्नधान्य शासकीय किंवा भाड्याने घेतलेल्या गोदामात सुरक्षित साठविण्यात येते. त्या अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेविषयी दयावयाच्या खबरदारीची संहिता यापूर्वीच विहित करण्यात आली आहे.

२. काही विशिष्ट परिस्थितीत शासनाच्या ताब्यात असलेले अन्नधान्य गोदामात साठविणे शक्य झाले नाही (गोदामात जागा नसल्यामुळे) व त्यामुळे असे अन्नधान्य खुल्या जागेत (cover and plinth) साठवावे लागल्यास, त्यावेळी संभाव्य नुकसान टाळून अन्नधान्याची शास्त्रोक्त पद्धतीने साठवणूक करण्याबाबतची उपरोक्त उपयोजन संहिता केंद्र शासनाने निश्चित केलेली आहे. ती पुढीलप्रमाणे आहे :-

(१) खुल्या आवारात (Cover and plinth) साठवणूकीसाठी निवडलेल्या जागा ह्या उंच जोत्याच्या, (High Plinth Area) विशेषतः पक्क्या बांधकामाच्या असाव्यात. पुरेसा निचरा होणा-या असाव्यात. जोत्याच्या बांधकामामध्ये तडे गेलेले नसावेत किंवा भेगा नसाव्यात. अशा आवारांच्या सभोवती अनावश्यक रानटी वनस्पती नसाव्यात आणि अशा जागा सुलभ रस्त्यांनी जोडलेल्या व पुरेशा सुरक्षित असाव्यात.

(२) खुल्या आवारातील (cover and Plinth) साठवणूक करताना योग्य ड्रेनेजच्या (लाकडी ठोकळे, दगडी लाद्या, इत्यादी) वापर करावा.

(३) अन्नधान्याचे निरीक्षण करण्यासाठी तसेच कीटकांच्या नियंत्रणाचे उपाय योजण्यासाठी जोत्याच्या भोवती पुरेशा मार्गिका व जागा असाव्यात.

(४) थप्प्या ह्या प्रमाणशीर आकाराच्या, उंचीच्या आणि घुमटाकार असाव्यात. त्यामुळे आवरणाचा फुगा होणे (Ballooning of Cover) तसेच थप्प्याच्या वर पाणी साठणे टाळता येईल.

(५) उंदिराच्या बंदोबस्ताची काळजी वेळच्यावेळी घेण्यात यावी. उंदीर नियंत्रणासाठी अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या (०.६ ग्रॅमच्या दोन गोळ्या प्रत्येक जिवंत बिळासाठी) वापर करावा. झिंक फॉस्फाईडचा सुध्दा अमिषाच्या माध्यमातून वापर करता येईल.

(६) पक्ष्यांपासून अन्नधान्याच्या सुरक्षिततेची पुरेशी काळजी घेण्यात यावी.

(७) पुरेशा प्रकाशाच्या दिवशी योग्य वायुविजन असणे अन्नधान्यातील आर्द्रता कमी करण्यासाठी उपयुक्त ठरते.

(८) पावसापासून अन्नधान्याचे रक्षण करण्यासाठी खुल्या आवारातील (Covers and Plinth) साठवणीच्या थप्प्या पॉलिथिनच्या आवरणाने आणि नॉयलॉनच्या जाळ्यांनी आच्छादित कराव्यात व आच्छादने नायलॉनच्या दोराने बांधावीत.

(९) खुल्या आवारात (Covers and Plinth) साठविलेल्या अन्नधान्यास ५० टक्के मॅलाथिऑन फवारुन २.५ टक्के डेस्टामेथ्रीन पावडरच्या सहाय्याने तसेच अॅल्युमिनियम फॉस्फाईडच्या गोळ्यांच्या सहाय्याने धुरीकरण करुन अन्नधान्याच्या साठवणूकीतील किडीपासून संरक्षण करावे.

(१०) वा-याच्या वेगामूळे किंवा इतर कारणाने आवरणाची हानी झाल्यास तात्काळ उपयोगासाठी काळ्या पॉलिथिन आवरणाचा व नायलॉनच्या दोराचा पुरेसा साठा ठेवण्यात यावा.

(११) खुल्या आवारात (Cover and Plinth) साठविलेल्या धान्याचे प्राथम्याने नियतन द्यावे/वितरण करावे.

३. भविष्यात अशाप्रकारे अन्नधान्याची खुल्या जागी (Open place) साठवणूक करावी लागल्यास त्या अन्नधान्याचे नुकसानीपासून रक्षण करण्यासाठी उपरोक्त परिच्छेद -२ मध्ये विहित केलेल्या उपयोजन संहितेचे पालन करण्यात यावे.

४. याबाबत आपल्या अधिपत्याखालील सर्व संबंधितांना योग्य त्या सूचना देण्यात याव्यात व त्याचे पालन होत असल्याची खात्री करण्यात यावी.

सही/-

(श्या. द. शिंदे)

उप सचिव,

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

प्रत अग्रेषित -

१) महाराष्ट्र राज्य पणन महासंघ, मुंबई.

२) पुरवठा आयुक्तांचे कार्यालय, मुंबई.

३) सर्व कार्यासने, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी -२६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र

परिशिष्ट "IV"

वर्गवारी	नोदणीकृत शेतकरी			
	अनुसूचित जाती	अनु. जमाती	अनु. जाती/ जमाती व्यतिरिक्त असणारे	अवर्गीकृत
सीमांत शेतकरी				
लघु भू धारक शेतकरी				
मध्यम भू धारक शेतकरी				
मोठे शेतकरी				
अवर्गीकृत शेतकरी				

सीमांत शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार १ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

लघु भू धारक शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार १ हे. ते २ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मध्यम भू धारक शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार २ हे. ते ४ हे. पर्यंत शेतीचे क्षेत्र असणारे

मोठे शेतकरी :- नमुना ८(अ) नुसार ४ हे. पेक्षा जास्त शेतीचे क्षेत्र असणारे

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - २६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे
सहपत्र

परिशिष्ट "V"

(पणन हंगाम २०२१-२२ मध्ये खरेदी करावयाच्या मक्याचे विनिर्देश)

ANNEXURE - "V"

UNIFORM SPECIFICATIONS FOR MAIZE.

(KHARIF MARKETING SEASON २०२१-२२)

The **Maize** shall be the dried and matured grain of *Zea mays*. It shall have uniform shape and colour. It shall be in sound merchantable condition and also conforming to prescribed norms under Food Safety & standards Act, २००६/Rules prescribed thereunder.

Maize shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus Sativus* (khesari) in any form, colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below :-

SCHEDULE OF SPECIFICATIONS

Sr.No.	Refractions	Maximum Limits (%)
१	Foreign matter*	१.०
२	Other food grains	२.०
३	Damaged grains	१.५
४	Slightly damaged, discoloured and touched grains	४.५
५	Shrivelled & Immature grains	३.०
६	Weevilled grains	१.०
७	Moisture content	१४.०

* Not more than ०.२५% by weight shall be mineral matter and not more than ०.१०% by weight shall be impurities of animal origin.

N.B.

१. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Analysis for Food grains' Nos. IS: ४३३३(Part-I) १९९६ and IS: ४३३३(Part-II) २००२ and --Terminology for food grains° IS: २८१३-१९९५ as amended from time to time.

२. The method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Sampling of cereal and pulses' NO.IS:१४८१८-२००० as amended from time to time.

३. Within the overall limit of १.०% for Foreign Matter, the poisonous seeds shall not exceed ०.५% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) not to exceed ०.०२५% and ०.२% respectively.

४. The small sized maize grains, if the same are otherwise fully developed, should not be treated as Shrivelled and Immature grains.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - २६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "VI "

(पणन हंगाम २०२१-२०२२ मध्ये खरेदी करावयाच्या बाजरीचे विनिर्देश)

ANNEXURE - "VI"

UNIFORM SPECIFICATIONS FOR BAJRA.

(KHARIF MARKETING SEASON २०२१-२२)

The **Bajra** shall be the dried and matured grains of *Pennisetum typhoides*. It shall have uniform size, shape. It shall be in sound merchantable condition and also conforming to prescribed norms under Food Safety & standards Act, २००६/Rules prescribed thereunder.

Bajra shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus Sativus* (khesari) in any form colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the schedule below:-

SCHEDULE OF SPECIFICATIONS

Sr.No.	Refractions	Maximum Limits (%)
१	Foreign matter*	१.०
२	Other foodgrains	३.०
३	Damaged grains	१.५
४	Slightly damaged & Discoloured grains**	४.५
५	Shrivelled and Immature grains	४.०
६	Weevilled grains	१.०
७	Moisture content	१४.०

* Not more than ०.२५% by weight shall be mineral matter and not more than ०.१०% by weight shall be impurities of animal origin.

** Bajara grains which are dull in appearance having changed the colour due to deteriorative changes are to be considered as decoloured grain and Bajara grains having natural lustre and sound in condition, even of different colour due to genetic/varietal characteristic may be treated as sound Kernels.

N.B.

१. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard -Method of Analysis for Food grains' Nos. IS: ४३३३(Part-I) १९९६ and IS: ४३३३(Part-II) २००२ and Terminology for food grains'' IS: २८१३-१९९५ as amended from time to time.
२. The method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Sampling of Cereals and Pulses' NO.IS:१४८१८-२००० as amended from time to time.
३. Within the overall limit of १.०% for Foreign Matter, the poisonous seeds shall not exceed ०.५% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) not to exceed ०.०२५% and ०.२% respectively.
४. Kernels with glumes will not be treated as unsound grain. During physical analysis the glumes will be removed and treated as organic foreign matter.
५. Within overall limit of १.५% for damaged grains the Ergoty kernels shall not exceed ०.०५%.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - २६२१/ प्र.क्र.१३८ / ना. पु. २९, दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट "VII"

(खरीप हंगाम २०२०-२१०. मध्ये खरेदी करावयाच्या भाताचे (धानाचे) विनिर्देश)

ANNEXURE-"VII"

UNIFORM SPECIFICATIONS OF ALL VARIETIES OF PADDY

(KHARIF MARKETING SEASON २०२१-२२)

Paddy shall be in sound merchantable condition, dry, clean, wholesome of good food value, uniform in colour and size of grains and free from moulds, weevils, obnoxious smell, *Argemone mexicana*, *Lathyrus Sativus* (Khesari) admixture of deleterious substances.

Paddy will be classified into Grade 'A' and 'Common' groups.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

Sr. No.	Refractions	Maximum Limits (%)
१	Foreign matter a) Inorganic b) Organic	१.० १.०
२	Damaged, discoloured, sprouted and weevilled grains	५.०*
३	Immature, Shrunken and shrivelled grains	३.०
४	Admixture of lower class	६.०
५	Moisture content	१७.०

* Damaged, sprouted and weevilled grains should not exceed ४%

N.B.

१. The definitions of the above refractions and method of analysis are to be followed as per BIS 'Method of analysis for food grains' Nos. IS: ४३३३ (Part-I): १९९६, IS: ४३३३ (Part-II): २००२, and "Terminology for food grains" IS: Nos. २८१३ - १९९५, as amended from time to time.

२. The method of sampling is to be followed as per BIS method for sampling of Cereals and Pulses IS: १४८१८ - २००० as amended from time to time.

३. Within the overall limit of १.०% for organic foreign matter, poisonous seeds shall not exceed ०.५% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) not to exceed ०.०२५% and ०.२% respectively.

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - २६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९, दि.३०.०९.२०२१ चे सहपत्र

परिशिष्ट " VII A"

(हंगाम २०२१-२०२२ मध्ये खरेदी करावयाच्या तांदूळाचे विनिर्देश)

UNIFORM SPECIFICATION FOR GRADE 'A' & 'COMMON' RICE

(KHARIF MARKETING SEASON २०२१-२२)

Rice shall be in sound merchantable condition, sweet, dry, clean, wholesome, of good food value, uniform in colour and size of grains and free from moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of unwholesome poisonous substances, *Argemone maxicana* and *Lathyrus sativus* (Khesari) in any form, or colouring agents and all impurities except to the extent in the schedule below. It shall also conform to prescribed norms under food Safety & Standards Act, २००६/ Rules prescribed here under:

SCHEDULE OF SPECIFICATION

sr.no	Refractions		Maximum limit (%)	
			Grade A	Commom
१	Brokens*	Raw	२५.००	२५.००
		Parboiled/single parboiled rice	१६.०	१६.००
२	Foreign matter **	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	०.५	०.५
३	Damaged#/Slightly Damaged Grains	Raw	३.०	३.०
		Parboiled/single parboiled rice	४.०	४.०
४	Discoloured Grains	Raw	३.०	३.०
		Parboiled/single parboiled rice	५.०	५.०
५	Chalky Grains	Raw	५.०	५.०

६	Red Grains	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	३.०	३.०
७	Admixture of lower class	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	६.०	-
८	Dehusked Grains	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	१३.०	१३.०
९	Moisture content @	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	१४.०	१४.०

* Not more than १% by weight shall be broken.

** Not more than ०.२५% by weight shall be mineral matter and not more than ०.१०% by weight shall be impurities of animal origin.

including pin point damage grains.

@ Rice (both raw and parboiled) can be procured with moisture content up to a maximum limit of १५% with value cut. There will be no value cut up to १४%. Between १४% to १५% moisture, value cut will be applicable at the rate of full value.

NOTES APPLICABLE TO THE SPECIFICATION OF GRADE 'A' AND COMMON VARIETIES OF RICE

१. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard "Method of analysis for Food grains" No. IS: ४३३३(Part-I) १९९६ and IS: ४३३३(Part-II) २००२ and --Terminology for food grains IS: २८१३-१९९५ as amended from time to time. De-husked grains are rice kernels whole or broken which have more than १/४ th of the surface area of the kernel covered with the bran and determined as follows:-

ANALYSIS PROCEDURE: - Take ५ grams of rice (sound head rice and broken) in a petri dish (८० X ७०mm). Dip the grains in about २० ml. of Methylene Blue solution (०.०५% by weight in distilled water) and allow to stand for about one minute. Decant the Methylene Blue solution. Give a swirl wash with about २० ml. of dilute hydrochloric acid (५% solution by volume in distilled water). Give a swirl wash with water and pour about २० ml. of Metanil Yellow solution (०.०५% by weight in distilled water) on the blue stained grains and allow to stand for about one minute. Decant the effluent and wash with fresh water twice. Keep the stained grains under fresh water and count the de-husked grains. Count the total number of grains in ५ grams of sample under analysis. Three broken are counted as one whole grain.

CALCULATIONS:

$$\text{Percentage of De-husked grains} = \frac{N \times 100}{W}$$

Where N = Number of de-husked grains in ५ grams of sample

W = Total grains in ५ grams of sample.

२. The Method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standard "Method of sampling of Cereals and Pulses" No. IS: १४८१८-२००० as amended from time to time.

३. Broken less than १/८th of the size of full kernels will be treated as organic foreign matter. For determination of the size of the broken average length of the principal class of rice should be taken into account.

४. Inorganic foreign matter shall not exceed ०.२५% in any lot, if it is more, the stocks should be cleaned and brought within the limit. Kernels or pieces of kernels having mud sticking on surface of rice, shall be treated as Inorganic foreign matter.

५. In case of rice prepared by pressure parboiling technique, it will be ensured that correct process of parboiling is adopted i.e. pressure applied, the time for which pressure is applied, proper gelatinisation, aeration and drying before milling are adequate so that the colour and cooking time of parboiled rice are good and free from encrustation of the grains.

STANDARDS OF RISE FOR ISSUE TO STATE GOVERNMENTS/UT ADMINISTRATIONS FOR DISTRIBUTION UNDER TPDS AND OTHER WELFARE SCHEMES.

Guidelines for issue/ disposal of wheat and rise have been issued vide Departments letter no. ८-२/९८-DR III dated २७.०१.१९९८ and १३.११.१९९८. Gist of standards of rise for issue to states / UTs for distribution under TPDS and OWSs along with undated illustrations for KMS २०१८-१९ is as under:

१. Ready issuable stocks are fit for human consumption which should conform the standards of Food Safety and Standards Act and Rules framed there under.
२. Rise stocks falling within A, B and C categories (categorization is best on damaged and discoloured grains) confirming to food safety norms and free from insect infestation are ready stocks. Ready stocks may be issued under TPDS and OWSs provided the refractions in respect of broken grains, chalky grains, red grains and de-husked grains are up to २०% in excess of the uniform specifications.

Illustration of maximum permissible parameters of ready to issue stocks of rise based on uniform specifications for KMS २०१८-१९ is as under:

sr.no	Refractions		Maximum limit (%) as per uniform specifications for Grade A & Common	Maximum permissible limit (%) for Grade A & Common
१	Damaged#/Slightly	Raw	३	५
	Damaged	Parboiled/single	४	५
	Grains/Pin-point Damaged grains	parboiled rice		
२	Discoloured Grains	Raw	३	७
		Parboiled/single parboiled rice	५	७

३	Broken	Raw	२५	३०
		Parboiled/single parboiled rice	१६	१९
४	Chalky Grains	Raw	५	६
५	Red Grains	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	३	४
६	Dehusked Grains	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	१३	१६
७	Foreign matter **	Raw/ Parboiled/single parboiled rice	०.५	१.०

शासन निर्णय क्रमांक : खरेदी - २६२१/ प्र.क्र.१३८ /ना. पु. २९ दि. ३०.०९.२०२१ चे सहपत्र
परिशिष्ट " VIII "

(खरीप हंगाम २०२१-२२ मध्ये खरेदी करावयाच्या ज्वारीचे विनिर्देश)

ANNEXURE - "VIII"

UNIFORM SPECIFICATION FOR JOWAR

(KHARIF MARKETING SEASON २०२१-२२)

The **Jowar** shall be dried and matured grains of *Sorgham Vulgare*. It shall have uniform size, shape. It shall be in sound merchantable condition and also conforming to prescribed norms under Food Safety & standards Act, २००६/Rules prescribed thereunder.

Jowar shall be sweet, hard, clean, wholesome and free from *Argemone mexicana* and *Lathyrus Sativus* (khesari) in any form colouring matter, moulds, weevils, obnoxious smell, admixture of deleterious substances and all other impurities except to the extent indicated in the scheduled below:-

SCHEDULE OF SPECIFICATIONS

Sr.no	Refractions	Maximum Limits (%)
१	Foreign matter*	१.०
२	Other food grains	३.०
३	Damaged grains	१.५
४	Slightly damaged & discoloured grains	१.०
५	Shrivelled & Immature grains	४.०
६	Weevilled grains	१.०
७	Moisture content	१४.०

* Not more than ०.२५% by weight shall be mineral matter and not more than ०.१०% by weight shall be impurities of animal origin.

N.B.

१. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard 'Method of Analysis for Food grains' Nos. IS: ४३३३(Part-I) १९९६ and IS: ४३३३(Part-II) २००२ and Terminology for food grains IS: २८१३-१९९५ as amended from time to time.

२. The method of sampling is to be followed as given in Bureau Indian Standard 'Method of Sampling of Cereals and Pulses' NO.IS: १४८१८-२००० as amended from time to time.

३. Within the overall limit of १.०% for 'Foreign Matter' the poisonous seeds shall not exceed ०.५% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* spices) not to exceed ०.०२५% and ०.२% respectively.

४. Kernels with glumes will not be treated as unsound grains. During physical analysis the glumes will be removed and treated as organic foreign matter.

.....